

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>

Birinci Dünya Savaşı Öncesinde İngiltere'deki Alman Casusluk Endişesiyle Şekillenen İngiliz İstihbaratı: Spymania ve İstihbarat

The British Intelligence Shaped by the German Espionage Concern in Pre-World War I Britain: Spymania and Intelligence

Muhammed Eren Karataş^{1,*}

¹Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Harp Tarihi Ana Bilim Dalı, Askerî Tarih Doktora Öğrencisi, 06100, Çankaya /ANKARA

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 29.05.2025
Düzeltilme: 25.08.2025
Kabul: 09.09.2025

Keywords

Spymania
The United Kingdom
Espionage
Prussia
Germany
World War I

Anahtar Kelimeler

Spymania
Birleşik Krallık
Casusluk
Prusya
Almanya
Birinci Dünya Savaşı

Özet

Birinci Dünya Savaşı; askerî, harp ve siyaset tarihi gibi başlıca disiplinlerin inceleme sahasına girdiği kadar özellikle yirminci yüzyıldan itibaren büyük bir öneme haiz olmuş istihbarat tarihi ve çalışmaları için de derin bir araştırma konusudur. Savaş öncesi dönemde, tarafların netleşmesi ve gerginliklerin artmasıyla beraber en ufak bir şüphenin bile değerlendirilmesi devlet güvenliğinin en önemli gündemi olmuştur. Böyle bir atmosferde İngiltere anakarasında oluşan her türlü terslik ve gariplik, bir Alman tehdidi gibi algılanmış ve buna göre yaklaşım sergilenmiştir. Bu teamülün sonucunda İngiltere'de, Birinci Dünya Savaşı öncesinde en uygun tabirle psikolojik bir savaş tezahür etmiştir. Psikolojik tanımıyla spymania (casusluk sanrısı) olarak adlandırılan bu ilginç durum, İngiltere'de romanlar, gazeteler kitaplar ve hatta gündelik muhabbetlerin en önemli konusu olmaya kadar evrilmiştir. Kamuoyunu ciddi derecede işgal eden bu sanrı, başta hükümet tarafından görmezlikten gelinmeye çalışılsa da kontrol edilemez boyutlara ulaşmış; İngiliz meclisini, istihbaratını ve kuvvetlerini teyakkuza geçirecek kadar önemli bir hal almıştır. Bu çalışmada, casusluk sanrısının İngiliz istihbaratının yirminci yüzyıl erken döneminde yapılanmasındaki başat etkisine ekseriyetle dikkat çekilmiştir.

Abstract

World War I has been a central subject of research not only within the major disciplines of military, war, and political history, but also-particularly since the twentieth century-within the field of intelligence history and studies, where it has gained considerable significance. In the tense pre-war period, as alliances began to solidify and international frictions intensified, even the slightest suspicion became a matter of national security. Within this atmosphere, any irregularity or anomaly in mainland Britain was often interpreted as a potential German threat. As a result of this mindset, a kind of psychological warfare emerged in Britain prior to the First World War. This peculiar phenomenon, best described by the term spymania, came to dominate novels, newspapers, books, and even everyday conversations. Although initially dismissed by the government, this widespread espionage hysteria escalated to uncontrollable levels, eventually compelling the British Parliament, intelligence community, and security forces to take it seriously. This study highlights the profound impact of this spy paranoia on the structuring of British intelligence during the early twentieth century and underscores its formative role in shaping the institutional framework of the intelligence apparatus.

*Muhammed Eren KARATAŞ, m.erenkaratas@gmail.com

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı, yalnızca cephe hattında verilen askerî mücadelelerle sınırlı kalmayan, aynı zamanda imparatorlukların iç işleyişini, güvenlik algılarını ve kurumlarını köklü, bir o kadar da dönüşü olmayan biçimde dönüştüren bir dönüm noktası olmuştur. Büyük Savaş, toplumsal bellekte büyük bir kırılmaya, uluslararası ilişkilerde ise uzun vadeli sonuçlara yol açmıştır. Ancak savaşın bu çok yönlü karakteri, silahlı çatışmalar ve diplomatik gelişmelerin yanı sıra savaş öncesi dönemde şekillenen psikolojik, ideolojik ve bürokratik dönüşümler üzerinden de anlaşılabilir (Andrew, 2018). Bu bağlamda, Birinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere’de, İngiliz halkında vuku bulan Alman casusluk korkusu ya da çağdaş literatürdeki ifadesiyle *spymania*,* istihbarat kurumlarının oluşum ve kuruluş merkezinde yer almıştır.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında İngiltere, uluslararası arenada bu kez alışlagelinmiş Fransız tehdidi haricinde ciddi meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır. Avrupa kıtasında, Bismarck’ın önderliğinde Prusya** merkezli yürütülen Alman birliği süreciyle değişen dengeler, sanayi kapasitesindeki artış ve donanmanın güçlenmesi, İngiltere açısından salt bir dış tehdit olarak tanımlanmakla kalmamış; aynı zamanda imparatorluk çıkarlarına yönelik sistematik bir meydan okuma olarak algılanmıştır. Bu algı yalnızca siyasî yansımalarla sınırlı kalmayıp; medya, edebiyat ve kamuoyu aracılığıyla toplumun tüm katmanlarına yayılmıştır. Edward dönemi İngiltere’si, bir yandan imparatorluk kimliğini korumaya çalışırken, diğer yandan hem içeride hem dışarıda tabiri caizse görünmeyen düşmanlarla çevrelendiği düşüncesiyle hareket ediyordu. Bu atmosferde casusluk, yalnızca istihbarat faaliyetlerine konu olan teknik bir mesele olarak kalmamış, ayrıca toplumsal korkunun ve politik yaklaşımların temel taşı hâline gelmiştir. Christopher Moran, henüz Türkçe literatürde yer edinmemiş olan *Classified: Secrecy and the State in Modern Britain* eserinde, toplum ve istihbarat bileşenini yalnızca devletin güvenlik işlevlerinin bir parçası olarak görülemeyeceğini, aynı zamanda devlet-toplum ilişkisini kuran bir araç olarak zuhur ettiğini savunmuş ve bu yaklaşımla istihbaratın Althusserci anlamda bir ideolojik devlet aygıtı olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Dolayısıyla Moran’ın değerlendirmesi, *spymania*’yı salt bir güvenlik olgusundan çıkarıp ideolojik ve kültürel inşa süreçlerinin merkezinde konumlandırarak daha açık biçimde anlaşılmasını sağlar (Moran, 2013).

Dönem okumaları yapıldığı zaman karışımıza çıkabilecek bir başka kavram da casusluk humması (*spy fever*) olarak saptanmıştır ve bu terminolojik farka muhakkak değinilmesi gerekmektedir. Casusluk humması, çoğu kez 1914 çevresindeki casusluk korkularıyla ilişkilendirilse de kavramın İngiltere’deki ilk dolaşıma girişi Fransız-Prusya Savaşı bağlamında, Fransız basınındaki işgal deneyimlerinin Britanya basınında aktarımı sırasında gerçekleşmiştir (Richards, 2025). Humma veya ateş gibi tıbbi metaforlar, kitle duygularını betimlemekten çok onları değersizleştirmek ve alaya almak için kullanılmış; içimizdeki

* Y.n: Türkçe karşılık olarak, casusluk sanrısı ifadesi tercih edilebilir.

** Bu çalışmada Prusya ve Almanya terimleri dönemsel bağlam dikkate alınarak kullanılmıştır. 1918 yılına kadar günümüz Almanya’sının siyasal ve askerî öznesi Prusya olduğundan, bu tarihe kadarki anlatımlarda Prusya ifadesi tercih edilmiştir.

düşman kaygılarını psikolojik bozukluk diline çevirerek kamusal duygulanımı gayrimeşru göstermiştir. Bu sebepten ötürü casusluk humması toplumun delüzyonel hâline dair tıbbi bir teşhis olmaktan çok, retorik bir etiket olarak işlev görür ki bu, belirli duygusal taşkınlıkları sansürlemek ve küçümsemek için devreye sokulur (Richards, 2025). Ancak casusluk sanrısı (spymania) ise tıpta zihinsel takıntı, hezeyan hali için kullanıldığından toplum ölçeğinde ele alındığında kolektif paranoya durumuna tekabül etmektedir. Bu tanımlamalar doğrultusunda casusluğu humma ve sanrı gibi metaforlar ile açıklamada ciddi bir yaklaşım farkı olduğu görülmektedir. Humma daha çok 1870’lerde Fransızların hezimetinden kaynaklı bir alay, geçici panik ve retorik küçümseme ile ilişkiliyken; sanrı 1900’lü yıllarda paranoya, kurumsal refleks ve toplumsal korkuyu açıklar. Bu sebepten ötürü casusluk sanrısı ve humması arasındaki ciddi farkın açıklanması bu makalede gerekli görülmüştür.

Bu yaklaşımla ele alındığında spymania, bireysel bir kaygıdan ziyade kolektif bir paranoyayı; sıradan endişelerden çok devletin ve toplumun genel eğilimlerinden beslenen sistemli bir güvenlik psikolojisini ifade eder. İngiltere’de bu paranoya, günlük gazetelerden siyasi konuşmalara, romanlardan tiyatrolara kadar her yerde kendini göstermiştir. Özellikle William Le Queux gibi yazarların kaleme aldığı kurgusal işgal senaryoları, Prusyalı casuslarının sokaklarda, postanelerde, fabrikalarda, hatta kiliselerde İngiliz toplumuna sızdığı imgeleriyle kamuoyunu derinden etkilemiştir (Grant, 2009). Bu sebeple, Le Queux’ün *The Invasion of 1910* adlı eserinin, yalnızca bir roman olarak değerlendirilmesi yanlış olacaktır çünkü halkı casuslara karşı duyarlı olmaya çağıran bir propaganda metni olarak işlev gördüğü açıktır. (Hiley, 1997).

Bu psikolojik iklimin yalnızca Birleşik Krallık’a özgü olmadığını belirtmek gerekir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında, sanayileşme, şehirleşme ve kitlesel iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte Avrupa genelinde güvenlik odaklı bir devlet eğilimi güçlenmiştir. Fransa’da Dreyfus Olayı* etrafında gelişen iç tehdit söylemleri, Prusya’da sosyalistlerin izlenmesi, Rusya’da Çarlık rejiminin casus-provokatör kullanımı gibi örnekler, güvenliğin ulusal kimliğin bir bileşeni hâline gelmesine neden olmuştur. İngiltere özelindeyse bu süreç, casus figürü etrafında kristalleşmiş; casus, hem içe sızan yabancı hem de sadakatsizlik potansiyeli taşıyan yurttaş sembolü olarak inşa edilmiştir.

Bu anlamda casusluk yalnızca devletin dış güvenlik meselesi olarak kalmamış, toplumsal düzeni koruma gerekçesiyle içselleştirilmiş bir kontrol aracı haline dönüşmüştür. Bu durum, Althusser’in kavramsallaştırmasıyla istihbarat teşkilatlarını salt baskı aygıtı olarak görmekten çıkarıp ideolojik devlet aygıtı işleviyle birlikte değerlendirmeye imkân tanır (Althusser, 1971). Casus figürünün edebiyat, tiyatro ve basında yeniden üretilmesi, halkın hangi davranışları şüpheli göreceği, kimlerin öteki; yani düşman olarak kodlanacağı gibi gündelik algı biçimlerini doğrudan etkiler. Böylece istihbarat kurumları, yalnızca bilgi toplayan ve güvenlik sağlayan unsurlar olarak sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal bilinç biçimlerini belirleyen aktörler hâline gelmiştir.

*1894 yılında Fransa’da, Yahudi bir subay olan Alfred Dreyfus’a yönelik casusluk suçlamalarının skandal yargılama sürecine verilen isim.

Kamuoyundaki bu korkunun devlet nezdinde yarattığı etki ise oldukça somut olmuştur. Britanya’da 1905 yılında çıkarılan Yabancılar Yasası* (*Aliens Act*) gibi düzenlemelerle yabancıların ülkeye girişi kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (Porter, 1987). Fakat asıl kurumsal yanıt, 1909 yılında Gizli Servis Bürosu’nun** (*Secret Service Bureau*) kurulmasıyla verilmiştir. Bu yapı, kısa sürede iç tehditlere odaklanan MI5 ile dış tehditlere yönelen MI6 şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu kurumsallaşma, yalnızca işlevsel bir düzenleme olmanın ötesinde, tehdit algısının yönünü yansıtan sembolik bir karardır. Devlet, içerideki görünmez düşmana karşı önleyici güvenlik mekanizmaları geliştirmeyi ve halkın duyduğu korkuyu organize bir güvenlik pratiğine dönüştürmeyi hedeflemiştir (Andrew, 2009). MI5’in ilk faaliyetleri incelendiğinde, bu korkunun kurumsal karar alma süreçlerine nasıl yansıdığı daha iyi anlaşılmaktadır. Her gün yüzlerce casusluk ihbarı alan kurum, çoğunluğu asılsız da olsa bu ihbarları ciddiyle değerlendirmiş; limanlar, posta ofisleri, Prusya kökenli işçiler ve mühendisler yakından mercek altına alınmıştır. Buradan çıkarılabilecek en önemli sonuç, toplum-devlet ilişkisini istihbarat temelinde yeniden kurgulayan bir yapının inşasına işaret etmesi olmalıdır. Casusluk, devlet görevlilerinin alanını aşarak, her bireyin şüphe üretme ve bunu yetkililere iletme sorumluluğuyla yüklendiği kolektif bir toplumsal pratiğe dönüşmüştür. (Andrew, 2009).

Bu makale, tam da bu tarihsel ve sosyopolitik zeminden hareketle, İngiliz istihbaratının erken yirminci yüzyıldaki kurumsallaşma sürecinde spymanianın oynadığı rolü incelemeyi amaçlamaktadır. Amaç, yalnızca MI5 ve MI6 gibi kurumların nasıl kurulduğunu açıklamak sınırlı tutulmamış; aynı zamanda bu kuruluş sürecinin ardındaki zihinsel, kültürel ve ideolojik dinamikleri de açığa çıkarmaktır. Çünkü istihbarat kurumları, stratejik gerekliliklerin yanı sıra toplumsal korkuların, kültürel temsillerin ve politik yönlendirmelerin de ürünüdür.

Bu bağlamda çalışma, istihbarat ve korku ilişkisini açıklamak için şu beş temel soruya odaklanmaktadır:

1. Alman casusluk korkusu tarihsel olarak hangi bağlamda ortaya çıkmıştır?
2. Bu korku, İngiliz istihbarat kurumlarının yapısını ve işlevini nasıl şekillendirmiştir?
3. Medya ve kamuoyu, bu korkunun toplumsallaşmasında nasıl bir rol oynamıştır?
4. İngiliz istihbarat yapısı, bu korkuyu imparatorluk sınırları dışına nasıl ihraç etmiştir?
5. Casusluk paranoyası, zaman içinde kurumsal hafızaya nasıl yerleşmiş ve istihbarat kültürünü nasıl etkilemiştir?

Bu sorular etrafında geliştirilen analiz, istihbaratın yalnızca bilgi toplayan veya operasyonel görevler yürüten bir aygıt olmadığını; aynı zamanda ideolojik ve kültürel üretimle iç içe geçmiş bir yapı olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Casusluk, bu çerçevede hem bir güvenlik meselesi hem de bir anlatı biçimidir. Casus figürü, halkın zihninde düşman imgesinden taşarak korkunun vücut bulmasına yol

* Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı Parlamentosu'nun ilk kez göç kontrolleri ve kayıt işlemlerini başlattığı ve İçişleri Bakanı'na göç ve uyrukla ilgili konularda genel sorumluluk veren yasasıdır.

** Makalenin ilerleyen bölümlerinde GSB olarak anlatılmaktadır.

açmıştır. Böylece, korku artık devletin istihbarat kurumlarına yönelik toplumsal desteği meşrulaştıran bir araç hâline gelmiştir.

Bu makale, istihbarat tarihini teknik bir alanın sınırlarından çıkararak, onu daha geniş sosyokültürel bağlamlarda değerlendirme çabasına katkı sunmaktadır. *Spymania* üzerinden geliştirilen bu çerçeve, İngiliz istihbaratının kurumsal kimliğini anlamak kadar, bu kurumların nasıl bir toplumsal zihniyet üzerine inşa edildiğini de gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla istihbarat, savaşın görünmeyen yüzünün yanı sıra korkunun, güvensizliğin ve ideolojik yönlendirmelerin kurumsallaştığı bir zihinsel haritanın da yansımasıdır.

2. YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışma, nitel tarihsel araştırma yöntemine dayanmaktadır. İngiltere’de Birinci Dünya Savaşı öncesi gelişen *spymania* olgusunun, istihbarat kurumlarının kurumsallaşmasına etkisi incelenmiştir. Çalışmada arşiv belgeleri, dönemin gazete haberleri ve siyasi atmosferini yansıtan birincil ve ikincil kaynaklar bir arada kullanılmıştır.

Temel kaynaklar arasında Christopher Andrew’un *Gizli Dünya* adlı eseri, R.G. Grant’ın *MI5 & MI6: Britain’s Security and Secret Intelligence Services* adlı çalışması ve William Le Queux’ün kurgusal ancak dönem zihniyetini yansıtan romanı *The Invasion of 1910* bulunmaktadır. Bunlar üzerinden kamuoyu algısı, propaganda dili ve kurumsal yapılar tarihsel bağlamda analiz edilmiştir.

Araştırmada ikincil literatür değerlendirilmesini esas alınmış olup; hem İngiliz istihbarat tarihine dair akademik literatür hem de dönemin söylem yapıları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmada birincil kaynak azlığının temel sebebi, sosyolojik ve psikolojik incelemelerin sonraki dönemlerde ele alınmış olmasına ek olarak İngiliz istihbarat kurumlarının erken dönem faaliyetlerine ilişkin arşiv belgelerin büyük bölümünün ya halen gizli olması ya da sınırlı erişimle araştırmacıların kullanımına sunulmuş olmasıdır. Bu nedenle çalışmada, dönemin ruhunu ve *spymania* olarak tanımlanan toplumsal psikolojiyi anlamak amacıyla güvenilir ikincil literatürü analiz edilmiş; kamuoyu belgeleri, medya kaynakları ve dönemin tartışmalarına dayalı dolaylı birincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın temel sınırlılığı, birincil arşiv belgelerine erişim kısıtlılığıdır; MI5 ve MI6’ya ait belgelerin büyük bölümü hâlen kapalı olduğundan, analiz ağırlıklı olarak edebî metinler ve ikincil literatür üzerinden yürütülmüştür. Araştırma kavramsal olarak *spymania*ya odaklanmış, buna yakın bir terim olan casusluk humması (*spy fever*) ikincil planda bırakılmıştır. Bu tercih, kavramın derinlemesine incelenmesine imkân sağlasa da karşılaştırmalı kavramsal genişlik sunmamaktadır. Ayrıca çalışma esasen İngiltere merkezli bir bakış açısıyla sınırlıdır; EMSIB örneği üzerinden imparatorluk boyutuna işaret edilse de Fransa, Almanya ve diğer devletlerin casusluk kültürleri yalnızca ikincil derecede ele alınmıştır. Yöntemsel açıdan ise çalışma nitel tarihsel bir analizdir; nicel veri ve istatistiksel ölçümler kullanılmamış, bulgular söylem analizi ve tarihsel yorumlama üzerinden geliştirilmiştir.

3. KURUMSALLAŞMANIN TARİHSEL ARKA PLANI

İngiltere’de modern istihbarat teşkilatlarının kurumsallaşması, güvenlik eksenli bir refleksin ürünü olmanın ötesinde, geç Viktorya ve Edward dönemlerinde şekillenen sosyal, kültürel ve siyasi dinamiklerin birleşiminden doğmuştur. 19. yüzyılın son çeyreği itibarıyla Birleşik Krallık, hem iç politikada hem de uluslararası arenada artan bir kırılganlıkla karşı karşıyaydı. Alman birliğinin sağlanması, askerî ve endüstriyel anlamda hızla güçlenmesi ve donanma yarışında İngiltere’yi zorlamaya başlaması, Londra’da ciddi bir stratejik tehdit algısına neden olmuştur (Aldrich, 2001). Bu durum, yalnızca dış politika düzleminde sınırlı kalmayarak aynı zamanda iç güvenlik kurgusu içinde de karşılık bulmuştur.

Prusya’nın yükselişiyle eş zamanlı olarak Britanya kamuoyunda belirginleşen casus istilasası söylemi, başta William Le Queux gibi yazarların kurgusal eserleri olmak üzere geniş bir medya üretimiyle beslendi. Özellikle 1906 tarihli *The Invasion of 1910* adlı romanın günlük gazetelerde tefrika hâlinde yayımlanması, kamuoyunda içimizdeki Alman casuslar korkusunu derinleştirmiş ve siyasi karar alıcılar üzerinde ciddi baskı oluşturmuştur (Daily Mail, 18 Mart-22 Haziran 1906). Bu süreç, İngiltere’nin güvenlik anlayışını dış tehditlerden içsel ve görünmez tehlikelere doğru genişleten bir zihniyet dönüşümünü pekiştirmiştir.

Edward dönemi İngiltere’inde artan bu paranoyak atmosfer, medya temelli olmanın ötesine geçerek siyasal otoritenin de güvenlik anlayışını dönüştürecek düzeyde yaygınlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Nicholas Hiley’nin analizine göre, bu dönemde kamuoyundan gelen binlerce ihbarın büyük bir kısmı asılsız olmasına rağmen, istihbarat birimleri bu korku ortamını kurumsal kapasiteyi genişletmek için kullanmıştır (Hiley, 1997). Casus figürü, hem uluslararası bir tehdit hem de iç düzeni bozabilecek sivil bir gölge olarak kodlandığından, devletin kurumsallaşma refleksi bilgiyi toplamanın ötesine geçerek şüpheyi yönetme biçiminde tezahür etmiştir.

Yüzyılın başında İngiliz devlet aygıtı içinde istihbarat faaliyetlerine dair kurumsal bir yapı henüz mevcut değildi. Bilgi toplama işlevi, Donanma ve Savaş Bakanlığı’nın alt birimleri arasında dağınık bir şekilde yürütülmekteydi. Bu yapı, hem eşgüdüm sorunlarına hem de istihbari bilgiye dayalı karar alma süreçlerinin zayıflığına neden olduğu kabul görmektedir. Aynı dönemde Prusya’nın askerî gücünün yanı sıra casus yayılımı ile İngiltere’nin iç düzenini tehdit ettiğine dair artan inanç, merkezi bir istihbarat örgütüne duyulan ihtiyacı gün yüzüne çıkarmıştır (Andrew, 2018). 1909 yılında kurulan GSB, bu ihtiyaçların bir sonucu olarak teşkilatlandırılmıştır. Büro; Home Section* (sonradan MI5) adıyla iç tehditlere; Foreign Section** (sonradan MI6) ise dış istihbarat faaliyetlerine odaklanacaktı (Andrew, 2009). Bu bölünme, yalnızca bir işlevsellik taşımakla kalmayıp tehdit algısının yönünü de simgeleyen bir nitelik kazanmıştı. Özellikle MI5’in kuruluş sürecinde, Prusyalı casusların İngiltere’deki limanlara,

* Türkçe’ye İç Şube olarak çevirilebilir.

** Türkçe’ye Yabancı (Dış) Şube olarak çevrilebilir.

mühendislik firmalarına ve posta sistemine sızdığına yönelik şüpheler temel belirleyici olmuştu (Grant, 2009). İstihbarat kurumlarının şekillenmesinde ön plana çıkan isimler arasında Vernon Kell ve Mansfield Cumming yer almaktadır. Kell, MI5'in ilk başkanı olarak, kurumun iç güvenlik reflekslerini yapılandırmış; Cumming ise MI6'nın operasyonel yetkinliğini Avrupa genelinde yaygınlaştırmıştır. Her iki figür de, Alman tehdidine karşı geliştirdikleri yapısal tepkilerle İngiltere'nin modern istihbarat mimarisinin temellerini atmıştır (Jeffery, 2010).

Kurumsallaşma döneminde Kell'in birimine ek bir parantez açılması gerekmektedir. MI5'in kuruluş mantığı, casusluk şüphelerini izole etmenin ötesinde, Birleşik Krallık'ın savaş stratejisi ve hedefleriyle bağlantılı daha geniş bir güvenlik vizyonunu içermekteydi. David French'in belirttiği üzere, 1914-1916 arasındaki İngiliz savaş doktrinleri, iç güvenlik politikalarıyla birlikte şekillenmiş; bu da MI5'in operasyonel görevlerinin stratejik düzeyde yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır (French, 1986). Bu tarihsel arka plan, bir güvenlik aygıtının kuruluş sürecinin ötesinde, aynı zamanda bir zihniyet dönüşümünün ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Kurumsallaşma süreci, devleti görünen tehditlerin yanı sıra görünmeyen, varsayılan ve potansiyel düşmanlara karşı da örgütlenme çabasıdır. Alman casusluk korkusu bu çabanın hem motivasyon kaynağı hem de kurumsal tasarım ilkesi olarak belirleyici olmuştur.

İngiltere'de 20. yüzyılın başlarında gelişen Alman casusluk korkusu, basit bir güvenlik endişesinden ziyade çok katmanlı bir tehdit algısının ürünüdür. Bu korkunun kökeni hem Prusya'nın kıta Avrupası'ndaki hızlı yükselişine hem de Britanya toplumunun değişen siyasi, psikolojik ve kültürel yapısına dayanmaktadır. Özellikle Fransa-Prusya Savaşı'nın (1870-71) ardından Almanların birleşerek büyük bir sanayi ve askerî güç hâline gelmesi, İngiltere açısından kıta Avrupası'nda denge bozucu bir gelişme olarak görülmüş ve bu durum, stratejik alarm refleksini tetiklemiştir (Aldrich, 2001). 1890'lardan itibaren Prusya'nın donanmasını güçlendirmesi ve Tirpitz Planı* çerçevesinde yürütülen deniz politikaları, İngiltere için yalnızca askerî bir tehdit değil, aynı zamanda imparatorluk çıkarlarını tehdit eden sistematik bir hamle olarak algılanmıştır (Müller, 2020). Bu tehdit yalnızca dış politikaya yansımamış, aynı zamanda iç güvenlik kurgusunu etkileyerek halk arasında içimizdeki düşman korkusunu da beslemiştir. Özellikle Almanların İngiltere içinde yaygın bir casus ağı kurduklarına dair söylentiler, kamuoyunun zihninde sürekli canlı tutulmuştur.

Bu dönemde kamuoyunu etkileyen en önemli unsur, kurgusal metinler ve gazetelerdir. Özellikle William Le Queux'ün *The Invasion of 1910* adlı romanı, İngiltere'nin Almanlar tarafından işgal edildiği bir senaryoyu dramatik biçimde işlerken, Alman casuslarının İngiliz halkı arasına sızmış görünmeyen bir ordu gibi tasvir edilmesi büyük bir etki yaratmıştır (Le Queux, 1906). Romanın, *Daily Mail* tarafından büyük bir tirajla yayımlanması, bu korkunun yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Roman, basit bir edebi eser olmaktan çıkmış; bir tür savaş uyarısı ve vatandaş görevi çağrısına

* Adını Alman Amirali Alfred von Tirpitz'den almaktadır ve 1901 Alman Donanma Yasası ile ortaya çıkan büyük donanma inşası planıdır.

dönüşmüştür (Hiley, 1997). Yine bu süreçte çıkarılan Yabancılar Yasası gibi yasalar, yabancıların ülkeye girişini ve ülkede barınmasını sınırlayan düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler, doğrudan olmasa da dolaylı biçimde Alman kökenli kişileri hedef almış; Almanca konuşan göçmenler ve işçiler potansiyel casus olarak değerlendirilmiştir (Porter, 1987). Böylece hukuki zemin üzerinden de bir korku rejimi oluşturulmuştur.

Spymania bağlamında militarist söylemlerin tarihsel rolünü değerlendirmek, bu olgunun sosyal ve ideolojik boyutlarını öne çıkarır. Niall Ferguson, Hazin Savaş adlı eserinin Giriş bölümünde ve Militarism Mitleri başlıklı kısmında, savaş öncesi Avrupa'daki militarizm algısının abartılı olduğunu ve özellikle Prusya'nın saldırgan imgesi üzerine inşa edilen anlatıların mit düzeyinde olduğunu savunduğu açıkça görülmektedir. Ferguson'a göre bu algılar, İngiliz kamuoyunda bir casusluk paranoyası doğmasına uygun bir zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, Ferguson'un görüşü, Alman saldırganlığını daha güçlü bir şekilde savunan geleneksel tarih yazımıyla tezat oluşturur. Bu karşıtlık, Alman casusluk korkusunun hem somut bir güvenlik tehdidinden hem de ideolojik söylemler ile kamusal mitoloji tarafından kurgulanan bir olgudan beslendiğini gösterir. (Ferguson, 2015) Bu bağlamda Ferguson'u destekleyen bir diğer yaklaşım da Patrick Müller tarafından sunulmuştur. Müller'e göre İngiliz istihbarat aygıtının oluşum sürecinde Alman tehdidinden çok, bu tehdidin yaratılma biçimi belirleyici olmuştur (Müller, 2020). Casusluk, bilgi sızdırma girişiminin ötesinde ulusal kimliği tanımlama aracı olarak kurgulanmıştır. Bu çerçevede istihbarat kurumları, dış düşmana karşı olduğu kadar toplumun kendi içindeki ötekilere karşı da teşkilatlandırılmıştır.

İngiliz iç istihbaratı MI5'in 1910'lu yılların başındaki faaliyet kayıtları, devletin halktan gelen ihbarlarla nasıl sistematik bir şekilde şüpheli Alman kökenlileri izlemeye başladığını göstermektedir. Bu dönemde her gün onlarca ihbar alınmakta; çoğunluğu asılsız olsa da hepsi ciddiyle değerlendirilmekteydi (Andrew, 2009). Bu durum, halk ile devlet arasında bir casus avı seferberliği ilişkisinin doğmasına yol açmıştır. Grant, bu süreci kamuoyundan gelen binlerce ihbarın, MI5'e operasyonel hacim ve siyasi meşruiyet kazandırdığı bir dönemeç olarak tanımlar (Grant, 2010).

Öte yandan bu korkunun tamamen hayal ürünü olmadığına dair veriler de vardır. Özellikle savaşın hemen öncesinde bazı Alman casuslarının İngiltere'de aktif olarak bilgi toplamaya çalıştığı, resmî arşiv belgeleriyle sabittir. Ancak bu faaliyetlerin geniş çaplı ve organize bir yapıdan ziyade, bireysel girişimler ve sınırlı temaslar şeklinde gerçekleştiği de belirtilmelidir (Karataş, 2024). Bu noktada, Doğu Akdeniz Özel İstihbarat Bürosu (EMSIB)*, paranoyanın yalnızca metropolle sınırlı kalmadığını, imparatorluk hinterlandına da yayıldığını göstermesi açısından çok kıymetlidir. Özellikle B Şubesi'nin faaliyetleri, Osmanlı coğrafyasına dönük casusluk korkusunun dışa taşan boyutlarını temsil eder.

Sonuç olarak, Alman casusluk korkusunun kökeni, dışsal tehditlerden çok İngiliz toplumunun içsel dinamikleri ve kamuoyunun yönlendirilebilir yapısıyla açıklanabilir. Bu korku zamanla hem devleti hem

* Eastern Mediterranean Special Intelligence Bureau kısaca EMSIB olarak bilinmektedir.

toplumu şekillendiren bir güvenlik paradigmasına dönüşmüş; istihbarat kurumlarının kurulması ve genişlemesinde merkezî bir rol üstlenmiştir.

a. Kurumsallaşma Sürecinde Alman Casusluk Korkusunun Rolü

İngiltere’de modern anlamda istihbarat teşkilatlarının kurumsallaşması süreci, teknik bir yapılanmanın ötesinde toplumsal korkuların ve dış tehdit algılarının bürokratik dile tercüme edilmesidir. Bu bağlamda, 1900’lerin başında giderek yaygınlaşan Alman casusluk korkusu, istihbarat kurumlarının doğrudan nasıl yapıldığını, hangi birimlerin kurulduğunu, bu birimlerin görev alanlarının nasıl belirlendiğini ve istihbaratın işleyiş prensiplerinin ne tür güvenlik refleksleriyle inşa edildiğini belirlemiştir (Andrew, 2018). 1909 yılında kurulan GSB, ilk etapta ikiye ayrılmış bir yapıya sahipti: iç tehditlere odaklanan Home Section (daha sonra MI5) ve dış tehditleri gözeten Foreign Section (daha sonra MI6). Bu ayrım, dönemin güvenlik zihniyetinin doğrudan bir yansımasıdır: İngiltere’nin karşı karşıya olduğu tehditler hem içeride, görünmez casuslar şeklinde belirlemekte; hem de dışarıda, Prusya’nın istihbarat ağı aracılığıyla kendini göstermektedir (Jeffery, 2010). Özellikle Vernon Kell tarafından yönetilen MI5, doğrudan Alman casuslarını tespit etmeye, kamuoyundaki paranoyayı devlet kontrolü altına almaya ve iç güvenliği yeniden tanımlamaya odaklanmıştır.

Alman casuslarının İngiltere’de geniş bir yeraltı ağı kurduğu iddiaları, güvenlik birimlerinin yalnızca polisiye yöntemlerle bu tehdidi bertaraf edemeyeceği düşüncesini doğurmuştur (Porter, 1989). Bu çerçevede, MI5’in ilk organizasyon şeması, şehirlerarası istihbarat trafiğini izleyecek, yabancı vatandaşları gözlem altında tutacak ve posta/santral hatlarını denetleyecek birimler üzerine inşa edilmiştir (Hiley, 1985). Bu birimler doğrudan önleyici kontrol mantığıyla hareket etmiş, yani suç ya da tehdit gerçekleşmeden önce müdahalede bulunmayı amaçlamıştır (Grant, 2010). MI6 ise Prusya’nın dış operasyonlarını takip etmek ve kıta Avrupa’sındaki İngiliz çıkarlarına karşı geliştirilen istihbarat faaliyetlerini tespit etmek amacıyla kurulmuştur. Kurumun ilk yöneticisi Mansfield Cumming, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa kıtasında gelişen casusluk faaliyetlerine özellikle Belçika üzerinden yoğunlaşmış, ajan sızmaları ve haberleşme şebekelerini izlemeye çalışmıştır (Debruyne, 2014). Bu dış operasyon refleksi, Prusya’nın İngiltere’yi kıta üzerinden kuşattığı düşüncesine doğrudan karşılık vermekteydi. Bu erken dönem kurumsallaşma, yalnızca MI5 ve MI6’nın işlevsel ayrımıyla sınırlı kalmamış; aynı zamanda imparatorluk coğrafyasındaki istihbarat yapılanmalarına da model teşkil etmiştir. Yüksek lisans tezi olarak detaylandırılan ve ilerleyen bölümlerde bahsedilecek olan EMSIB, bu merkezi yapılanmanın periferideki bir uzantısı olarak, aynı Alman tehdidini Osmanlı sahasına uyarlayan bir refleksin ürünüdür.

Alman casusluk korkusu, MI5 ve MI6’nın görev tanımlarını doğrudan şekillendirmiştir. Nitekim MI5’in ilk faaliyet raporları incelendiğinde, hedeflerin büyük ölçüde Almanlara odaklandığı görülmektedir. Bu çerçevede, limanlarda Alman kökenli işçilerin izlenmesi, Alman posta trafiğinin denetlenmesi, Alman firmalarına ait şüpheli yatırımların araştırılması ve yabancı elçilik personelinin takibi gibi uygulamalar, kurumun öncelikli görev alanları arasında yer almıştır (Andrew, 2009). Bu görev tanımlarının tamamı,

gizli düşman figürünün etkisiyle oluşmuştur. Bir başka deyişle, istihbarat kurumu bir ön alma mekanizması olarak kurgulanmış; bu kurgunun epistemolojik temelini ise Alman casusluk paranoyası oluşturmuştur. MI6'nın Prusya iltisaklı deniz aşırı casusluk faaliyetlerine karşı istihbarat yürütmekle görevlendirilmesi klasik anlamda savaş zamanı casusluğunun ötesine geçerek, barış zamanı düşman algısının nasıl sürekli hâle geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Jeffrey Richards, İngiltere'deki casusluk algısının yalnızca devlet güvenliğiyle sınırlı kalmadığını; okurların, öğretmenlerin ve hatta sıradan vatandaşların bile düşman ajan kavramını gündelik yaşamla ilişkilendirdiğini savunmuştur (Richards, 2014).

Alman casusluk korkusu yalnızca istihbarat kurumlarını yapılandırmakla kalmamış, aynı zamanda bu yapıların meşruiyet zeminini de üretmiştir. Basında, romanlarda ve parlamentoda sıkça dillendirilen içimizdeki Almanlar teması, istihbaratın kamuoyunda bir güvenlik garantörü olarak konumlandırılmasına imkân tanımıştır (Hiley, 1997). MI5 ve MI6'nın faaliyetleri bu nedenle operasyonel başarı kadar korku iklimini kontrol altına alma kapasitesi üzerinden de değerlendirilmeye başlanmıştır. Örneğin, MI5'in 1911-1914 yılları arasında gerçekleştirdiği operasyonların büyük kısmında somut bir suç unsuru tespit edilememiş olmasına rağmen, potansiyel tehditleri bertaraf etme gerekçesiyle bu faaliyetler kamuoyu nezdinde meşru kabul edilmiştir (Grant, 2010). John Darwin'ın Empire Project adlı çalışmasında vurguladığı üzere, bu tür kurumsal yapıların meşruiyeti verimlilikten çok anlam üretimi üzerinden sağlanmakta ve istihbarat, bilgi toplamanın ötesine geçerek güvenlik duygusunu ve kimlik hissini de yeniden üretmektedir (Darwin, 2009).

1909 yılında kurulan GSB'nin ikiye ayrılmasıyla birlikte MI5 ve MI6'nın yürüttüğü operasyonel faaliyetler, bilgi toplamanın ötesine geçerek Alman casusluk korkusunu kontrol altına alacak stratejik müdahalelere dönüşmüştür. Bu bağlamda 1910-1918 yılları, istihbarat kurumlarının kurumsal yapılarının yanı sıra operasyonel düzeyde de geliştiği bir dönemdir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte, bu korkunun pratiğe nasıl dönüştüğü açıkça gözlemlenmektedir (Andrew, 2018). MI5, kuruluşundan kısa süre sonra operasyonel kapasitesini artırmış ve iç tehditlere karşı sistematik izleme faaliyetlerine başlamıştır. Özellikle İngiltere'de yaşayan Alman uyruklu kişilerin teşhiri, Alman kökenli firmaların denetlenmesi, limanlardaki yabancı gemilerin izlenmesi ve posta iletilerinin kontrol edilmesi temel uygulamalardandır (Andrew, 2009). 1914'e gelindiğinde, MI5 kayıtlarına göre 22.000'den fazla Alman kökenli kişi aktif olarak izlemeye alınmıştı. Bu denetimler, fiziksel gözetimin yanı sıra kamuya açık konuşmaların dinlenmesini ve şüpheli davranışların tasnifini de kapsamaktaydı (Grant, 2010).

MI6 ise Prusya'nın kıta Avrupası'ndaki faaliyetlerine yoğunlaşmış, özellikle Hollanda, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerde Alman diplomatik ve askerî personelini izlemeye dönük operasyonlar gerçekleştirmiştir (Jeffery, 2010). Mansfield Cumming'in liderliğinde yürütülen bu faaliyetler arasında, casus yerleştirme, haberleşme ağlarını kesme, şifre çözümlemeleri ve sahte kimlik tespiti gibi çok yönlü uygulamalar yer almıştır (Debruyne, 2014). Bunlara ek olarak kurumun dış faaliyet mantığı, yalnızca

savaş dönemiyle sınırlı kalmayarak barış zamanında da düşmanın sürekli gözetim altında tutulması gerektiğine dair bir anlayışı yansıtıyordu. Bu anlayıştan çıkarılabilecek en önemli sonuç ilerleyen yıllarda İngiliz dış istihbaratının küresel ölçekteki yapılanmasının önünü açmış olmasıdır (Darwin, 2009).

Alman casusluk korkusunun tetiklediği en önemli uygulamalardan biri, geniş çaplı tutuklama ve sınır dışı etme politikaları olmuştur. 1914 yılında savaşın başlamasıyla birlikte yüzlerce Alman asıllı kişi gözaltına alınmış, bir kısmı uzun süre yargılanmadan tutulmuş, bazıları ise sınır dışı edilmiştir (Owen, 1985). Bu işlemler çoğu zaman doğrudan delillere değil, şüpheye dayalı teşhire dayanıyordu. Kimi zaman yalnızca Almanca konuşmak veya Alman bir aileden gelmek bile şüphe nedeni sayılmıştır (Porter, 1987). Bu pratik, korkunun psikolojik boyutun ötesinde hukuki ve kurumsal düzeyde de içselleştirildiğini göstermektedir. Savaş döneminde çıkarılan İmparatorluk Savunma Yasası (DORA), istihbarat kurumlarına ve iç güvenlik birimlerine olağanüstü yetkiler tanımıştır (Andrew, 2009). Bu yasa ile birlikte devlet; haberleşmeyi sansürleme, özel mülkleri arama, kişileri yargısız gözaltına alma ve kamusal söylemi kontrol etme hakkına sahip olmuştur. Bernard Porter'a göre DORA, MI5'in iç tehditleri gözetlemesinin yanı sıra toplumsal davranış normlarını yeniden tanımlaması için de bir araç hâline gelmiştir (Porter, 1989). Bu durum, istihbaratın bilgi toplama aygıtının ötesine geçerek devletin sosyal mühendisi rolünü üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Casusluk korkusunun sembolleştiği en dikkat çekici örneklerden biri, Carl Hans Lody adlı Alman casusunun yakalanması ve yargılanmasıdır. 1914 yılında sahte Amerikan pasaportuyla İngiltere'ye giriş yapan Lody, Edinburgh ve Liverpool gibi şehirlerde İngiliz donanması hakkında bilgi toplamaya çalışırken yakalanmıştır (Hiley, 1991). Lody'nin kamuya açık şekilde yapılan duruşması, bir yargılamanın ötesinde kamuoyunu şekillendiren bir tiyatroya dönüşmüştür. Medyada haftalarca süren yayınlar, dramatik illüstrasyonlar ve Londra Kulesi'ndeki infazın sembolik etkisi, MI5'in içimizdeki düşmanla mücadelede kahraman bir kuruma dönüşmesini sağlamıştır. Grant'a göre bu süreç, MI5'in gölgede çalışan bir teşkilat olmaktan çıkıp kamuoyunun bilinçaltında bir güvenlik garantörü olarak yeniden konumlanmasına yol açmıştır (Grant, 2010). Lody vakası, aynı zamanda devletin simgesel cezalandırma yöntemiyle toplumsal korkuları yönetme stratejisinin bir uzantısıydı. Hiley'nin de belirttiği gibi, bu tür davalar kamuoyu üretiminin merkezinde yer alarak istihbaratın varlık gerekçesini pekiştirme faaliyetleri olmuştur (Hiley, 1997).

b. Kamuoyu ve Propaganda: Casusluk Korkusunun Medyada Temsili

Edward dönemi İngiltere'si, bir ulusun dış düşmana karşı olduğu kadar kendi içine dönük endişelerle de nasıl şekillendiğinin klasik örneklerinden biridir. Somer Alp Şimşeker, bu dönemdeki kamuoyu-devlet ilişkisini, basın yayın kullanımının artışıyla casusluk fobisinin yükselişi arasında kurduğu bağ üzerinden açıklamıştır (Şimşeker, 2022). Bu tanım, İngiltere'deki durumu net biçimde ortaya koymaktadır. Alman casusluk korkusu, bir güvenlik tehdidinin ötesine geçerek toplumsal kimliğin yeniden inşa edildiği, biz ile ötekinin keskin sınırlarla ayrıldığı bir atmosferin taşıyıcısı hâline gelmiştir. Bu dönemde medya,

edebiyat, karikatürler ve devlet destekli propaganda, bilgi üretme araçlarının ötesinde kolektif zihinsel kurgunun asli bileşenleri hâline gelmiştir. Halkın belleğinde bir düşman imgesi yaratmak, onu her köşeye yerleştirmek ve ona karşı teyakkuz hâlini sürdürmek için çok katmanlı bir iletişim stratejisi yürütülmüştür. Casus figürü; görünmeyen, tanınmayan ama her yerdedir. Bu figürün varlığı, istihbarat kurumlarının yanı sıra toplumun tüm reflekslerini de harekete geçirir (Hiley, 1997).

Hiçbir dönemsel korku, edebiyat kadar güçlü bir anlatı zemini bulamaz. 20. yüzyıl başında İngiltere’de casusluk edebiyatı, kamuoyunun güvenlik kaygılarını yönlendiren en etkin araç hâline gelmiştir. Bu türün başat figürü William Le Queux’dür. Özellikle *The Invasion of 1910* adlı romanında yarattığı işgal senaryosu, savaş kurgusunun ötesinde İngiliz toplumunun bilinçaltındaki paranoyaların açık bir dışavurumudur. Almanların İngiltere’yi işgal ettiği, sahte kimliklerle sivil kıyafetler içinde İngiliz şehirlerinde kol gezdiği bir evrende, Le Queux’ün casusları tam da toplumun içine yerleşmiş, sokağa, eve, kiliseye hatta okul sıralarına kadar sızmıştır (Le Queux, 1906). Bu kurgu, kamuoyunda yalnızca düşmanı tanımlamakla kalmamış; aynı zamanda düşmanın ne kadar içeriden biri olabileceğini de hatırlatmıştır.

Edebiyatın yarattığı bu etki, devletin söylemiyle de desteklenmiştir. Lord Roberts gibi dönemin siyasi figürleri, romanın gerçekliğini teyit edersine açıklamalar yapmış; roman basit bir hayal ürünü olmaktan çıkıp, adeta devlet destekli bir hazırlık manifestosuna dönüşmüştür (Grant, 2010). Bu noktada edebiyat, yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda operasyonel bir işlev görmeye başlamış; halk, potansiyel casuslara karşı ilk gözlem hattı olarak konumlandırılmıştır. Gündelik hayatta sıradan olan her şey; yeni gelen bir komşu, farklı aksanla konuşan bir tüccar, tren istasyonunda not alan bir turist artık bir tehdit ihtimalidir.

Le Queux ile anakaraya yayılan istila korkusunun bir benzerinin de Osmanlı ve İslam merkezli yaklaşımla John Buchan’ın *Yeşil Kaftan* eserinde ele alınması, spymania edebiyatının İngiliz toplumunda nasıl yer ettiğini açıkça göstermektedir. İngiliz merkezli yaklaşımdan Osmanlı ve dolayısıyla İslam temalı casusluk romanı olan *Yeşil Kaftan*, Alman tehdidinin sadece savaş sahasında bertaraf edilmeye çalışılmadığını ayrıca propaganda ve istihbarat yaklaşımlarıyla İngiliz etki alanında olan coğrafyalarda da başat konuma getirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Eserinde Buchan, anlatıyı Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu cephesi üzerinden şekillenen bir istihbarat mücadelesine yöneltmiştir. Romanda Almanların İslam dünyasında bir ayaklanma çıkararak Hindistan, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’yı kargaşaya sürüklemeye planı işlenir ve Alman istihbaratı propaganda savaşının merkezine oturtulur. Bu bağlamda casus figürü, yalnızca bir tehdit unsuru değil, aynı zamanda imparatorluk coğrafyasında kitleleri harekete geçiren ideolojik bir araç hâline gelmiştir. Roman, casusluk temasını propaganda boyutuyla birleştirerek İngiliz kamuoyuna düşmanın yalnızca askerî değil, kültürel ve psikolojik sahada da mücadele verdiğini göstermiştir (Buchan, 2015).

İngiliz basını, 1909 ile 1914 yılları arasında adeta bir casusluk seferberliği yürütmüştür. Özellikle *Daily Mail*, *The Times* ve *Illustrated London News* gibi gazetelerde casusluk haberleri, politik bir konunun

ötesinde ulusal bir refleks olarak işlenmiştir (Porter, 1987). Başlıklarda geçen ifadeler dikkat çekicidir: Limanlarda Gizli Ajanlar, İçimizdeki Düşmanlar, Yabancı Postaneler ve Casus Ağı gibi manşetler, yalnızca bir haber verme kaygısı taşımaz; halkı korkuya, şüpheye ve ihbara yönlendirir. Gazetecilik bu dönemde, modern anlamda bir toplumsal mühendisliğe dönüşmüştür.

Haberlerin içerikleri, çoğu zaman spekülatif bilgilerle doludur. Anonim tanıklar, şüpheli davranış iddiaları, teyitsiz bilgiler olağan hale gelmiştir. Ancak bu içeriklerin yaygınlaşması, kamuoyunda belirli bir casusluk gerçekliği yaratmış; haberlerde doğruluktan çok içerik üretme biçimi önem kazanmıştır (Andrew, 2009). Bu medya dili, halkın zihninde gerçek ile kurgu arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, her bireyin casus olabileceği inancını pekiştirmiştir. Neticede MI5'in kayıtlarına göre, savaşın hemen öncesinde gelen ihbar sayısı olağanüstü seviyelere çıkmıştır (Jeffery, 2010). Bu durum, basının yalnızca bilgi üretmediğini; aksine doğrudan operasyonel süreci şekillendirdiğini gösterir.

Yazılı anlatının yanı sıra, görsel anlatı da korkunun derinleşmesinde kritik rol oynamıştır. Mizah dergileri, casusluk temalı karikatürlerle yalnızca düşmanı betimlememiş; aynı zamanda toplumsal bilinç inşasında işlevsel bir araç olmuştur (Hiley, 1991). Karikatürlerdeki Alman casus figürü, çoğu zaman büyük bir çanta taşıyan, gözlük takan ve sürekli etrafı izleyen karanlık bir tiptir. Dönemin dikkat çekici temsillerinden birinde casus, kollarını farklı alanlara uzatan kıvrımlı bir ahtapot olarak betimlenir; limanlar, sanayi tesisleri, demiryolları, gazeteler ve postaneler bu kolların ulaştığı başlıca mekânlardır. Bu görsel dil, her yerde olabilir hissini pekiştirir. Casus artık hem sınırdan sızan bir tehdit hem de evde, işyerinde ve sokakta karşımıza çıkabilecek bir figür hâline gelmiştir. Bu algı, yalnızca düşman imgeleri üretmekle kalmaz, aynı zamanda ideal İngiliz yurttaşını da tanımlar: dikkatli, şüpheli, gözlemci. Böylece her yurttaş, istihbarat sisteminin bir parçası hâline gelir; bilgi üretmez ama şüphe üretir ki bu, o dönem için istihbaratın temel hammaddesidir (Aldrich, 2001).

İngiliz devleti, özellikle savaş sonrası süreçte propaganda faaliyetlerini dış düşmana karşı olduğu kadar iç kamuoyunu biçimlendirmek için de yürütmüştür. Wellington House, ardından kurulan Enformasyon Bakanlığı (Ministry of Information), kamuoyunu yönlendirmeyi kurumsal bir görev hâline getirmiştir (Wark, 1985). Casusluk temalı içerikler, zaman zaman doğrudan devlet eliyle medyaya servis edilmiş; bazı casus hikâyeleri tamamen kurgu olmasına rağmen ulusal bilinç yaratmak için dolaşıma sokulmuştur.

Bu yöntemler neticesinde devlet korku üretmekle kalmamış, aynı zamanda toplum üzerinde bir sorumluluk hissi oluşturmuştur. Vatandaşlar pasif izleyiciler olarak değil, savaşın görünmez cephesinin aktif üyeleri olarak tanımlanmaya başlamıştır. Darwin'in yaklaşımında yola çıktığımızda aslında devlet, halktan şüphe üretmesini, gözlem yapmasını ve gerektiğinde ihbar etmesini ister. Bu yönüyle propaganda, bilgiyi yönetmenin ötesine geçerek davranış kalıplarını da düzenlemektedir (Darwin, 2009). İstihbarat kurumları böylece operasyonel olduğu kadar ideolojik bir dayanak da kazanır. Halk, artık korunmak isteyen bir topluluk olmaktan çıkarak devleti koruyan ve destekleyen bir güvenlik örgütüne dönüşür.

Sonuç olarak Alman casusluk korkusunun medya temsilleri, dönemin İngiltere’inde bir güvenlik anlatısının ötesinde bir sosyal yapıya ve bir gözetim toplumu tahayyülüne zemin hazırlamıştır (Karataş, 2024). Gazete manşetlerinden romanlara, karikatürlerden devletin propaganda mekanizmalarına kadar her şey, halkın güvenlik beklentilerini olduğu kadar davranış biçimlerini de şekillendirmiştir. İstihbarat kurumları, bu kültürel atmosferin teknik olduğu kadar ideolojik aktörleridir. Casus ise yalnızca bir tehdit olarak görülmekten ziyade toplumun kendisini yeniden tanımlama biçimlerinden biri hâline gelmiştir.

4. İNGİLİZ İSTİHBARATININ İHRACI: ALMAN KORKUSUNUN İMPARATORLUK ALANLARINA YANSIMASI

Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması, İngiltere için askeri bir mobilizasyonun ötesinde küresel bir istihbarat seferberliği anlamına gelmiştir. MI5 ve MI6 gibi kurumlar, artık iç güvenlik ve Avrupa düzlemindeki operasyonlarla sınırlı kalmayıp doğrudan imparatorluğun en kırılgan sınırlarında, özellikle de Osmanlı topraklarında yapılandırılmıştır. Darwin’e göre bu genişleme stratejik olduğu kadar ideolojik bir hamleydi çünkü casusluk, bilgi toplamanın ötesine geçerek imparatorluk düzenini korumak ve şekillendirmek için kullanılan kapsamlı bir araca dönüşmüştür (Darwin, 2009).

Yüzyılın son çeyreğinden itibaren Prusya’nın Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki nüfuzu, İngiltere açısından ciddi bir tehdit algısı yaratmıştır. II. Wilhelm’in 1898 İstanbul ziyareti, diplomatik bir jestin ötesinde İngiltere’ye karşı kurulan yeni bir stratejik eksenin ilanı olarak görülmüştür. Berlin-Bağdat Demiryolu Projesi, Alman askerî danışmanların Osmanlı ordusunda artan etkisi, donanma iş birlikleri ve özellikle Enver Paşa ile kurulan sıkı ilişkiler, İngiltere açısından jeopolitik olduğu kadar istihbarat düzleminde de bir karşılık üretmeyi zorunlu hâle getirmiştir (Porter, 1987). Bu süreçte Prusya yalnızca Osmanlı ile yakın ilişkiler kurmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı topraklarını bir istihbarat alanı olarak kullanmaya başlamıştır. Osmanlı’daki Alman ticaret kolonileri, mühendislik firmaları, demiryolu hatları üzerindeki kontrol, özellikle Hicaz demiryolu boyunca kurulan haberleşme noktaları, İngiliz istihbaratı tarafından potansiyel bir tehdit şebekesi olarak değerlendirilmiştir (Jeffery, 2010).

İngiltere bu tehdide Londra’dan olduğu kadar doğrudan bölgeden de karşılık vermeyi seçmiş; 1916’da EMSIB teşkilatlandırılmıştır (Karataş, 2024). Bölgesel ölçekli analiz yapıldığında EMSIB başat bir örnek olarak öne çıkmaktadır çünkü operasyonel kapasite Avrupa kıtasıyla sınırlı kalmamış, Osmanlı topraklarına kadar yayılan bir önleme refleksi üretmiştir. Dikkat çekici bir husus olarak EMSIB’in faaliyete geçmesi ile Buchan’ın Yeşil Kaftan adlı eserinin İslam coğrafyasını ele alması istihbarat ve spymania bileşenini açıkça gözler önüne sermektedir. Ayrıca B Şubesi’nin Doğu Akdeniz’de uyguladığı saha operasyonları ise, metropolde geliştirilen casusluk paranoyasının imparatorluk coğrafyasına ihraç edildiğini göstermesi bakımından kritik bir örnek teşkil etmektedir (Karataş, 2024).

EMSIB, MI6 ile Savaş Bakanlığı bünyesindeki Askerî İstihbarat Dairesi’nin ortak yapısıdır. Kuruluş amacı, Alman etkisini gözlemlemenin yanı sıra Osmanlı’nın kırılgan toplumsal yapısını analiz etmek ve gerektiğinde manipüle edebilecek saha uzmanlığı oluşturmaktır. Owen’a göre ele aldığımızda EMSIB’in

görev tanımı zamanla genişlemiş; haberleşme trafiğinin çözümlenmesi, telgraf kodlarının deşifresi, Osmanlı askerî birliklerinin iç rotasyonlarının izlenmesi, hatta Suriye ve Filistin'deki dini liderlerin nabzının tutulması bu birimin sorumluluğuna verilmiştir (Owen, 1985). B Şubesi'nin yanı sıra EMSIB'in genel yapısı da Arap Yarımadası'ndan Mısır'a, Levant'tan Kıbrıs'a kadar geniş bir coğrafyada çok sayıda şube üzerinden işlenmiştir.

EMSIB'in en etkin alt birimlerinden biri olan B Şubesi, Osmanlı topraklarında fiilen faaliyet yürüten istihbarat koluydu. Bu faaliyet dışarıdan sızma yönteminin yanı sıra içeriden örgütlenmeye dayalı bir stratejiyle yürütülüyordu (Karataş, 2024). Native agents olarak adlandırılan yerel casuslar özellikle Arap, Rum, Ermeni ve Levant kökenli bireylerden seçilmekteydi. Bu kişiler, yalnızca bilgi taşıyıcısı olmaktan öte Osmanlı toplumunun sosyopolitik damarlarına nüfuz edebilen kültürel aktörlerdi.

EMSIB'in kurumsallaşmasına yönelik çalışmada vurgulandığı gibi, bu casuslar sadece stratejik bilgi sunmaz; aynı zamanda Osmanlı içindeki mezhepsel, etnik ve siyasi fay hatlarının haritasını çıkarırdı (Karataş, 2024). Cemiyet-i İslamiye'den ayrılan gruplar, Arap milliyetçiliği yapan liderler, Ermeni taşra elitleri ve hatta Osmanlı zabitleri içindeki muhalif yapılar bu casuslar aracılığıyla izlenmiş ve gerektiğinde yönlendirilmiştir. Aldrich İngiltere'nin bu ağı bir casusluk zincirinden ziyade, bir sosyolojik gözetim ağı hâline getirdiğini savunmaktadır (Aldrich, 2001). Böylelikle istihbaratın, klasik anlamda yalnızca güvenlik sağlamakla yetinmediği aynı zamanda bilgi, nüfuz ve sosyal sermayenin merkezi hâline geldiği sonucuna varılabilir.

İngiliz istihbaratının bilgi toplamanın ötesinde anlatı üretmeye de odaklandığı bu dönem, casusluğun epistemolojik dönüşümünü gösterir. Andrew'ın yaklaşımında yola çıktığımızda, istihbaratın yalnızca düşmanı izleme değil; onu tanımlama, kurgulama ve başkalarının gözünde inşa etme pratiği olduğu görülmektedir (Andrew, 2018). İngiltere'nin EMSIB aracılığıyla Osmanlı sahasında yürüttüğü kültürel karşı-istihbarat faaliyetleri de tam olarak bu çerçeveye oturtulmalıdır. Arapça, Osmanlıca ve Fransızca olarak hazırlanmış bildiriler; aşiretlere ve kabilelere yönelik propaganda metinleri, Osmanlı gazetelerine sızdırılan şüpheli Alman subayı hikâyeleri, psikolojik savaşın ötesinde doğrudan operasyonel istihbarat araçları hâline gelmiştir.

Açıkça anlaşılacağı üzere Alman casusluk korkusu, İngiltere'yi içeride olduğu kadar küresel ölçekte de istihbarat yapılanmasına itmiştir. EMSIB'in başta Doğu Akdeniz olmak üzere; Hicaz, Şam, Bağdat, Kudüs ve Beyrut gibi merkezlerde aktif hâle gelmesi, askerî olduğu kadar politik ve kültürel bir seferberlik niteliği taşıdığı görülebilir (Darwin, 2009). Prusya, yalnızca Avrupa'da değil, Osmanlı hinterlandında da görünmeyen düşman olarak kodlanmış; İngiltere ise bu tehdidi bertaraf etmek için doğrudan yerel aktörleri devreye sokmuştur. EMSIB merkezli anlatımı ile yazılmış tezde detaylı olarak incelendiği üzere, bu süreçte İngiltere sahadaki casusların yanı sıra kurumlar arası koordinasyonlara da büyük önem vermiştir. Ayrıca Harry Richards'ın çalışması analiz edildiğinde MI6, EMSIB, Arap Bürosu ve Savaş Bakanlığı İstihbarat Bölümü arasında kurulan ağ, imparatorluk aklının istihbaratla nasıl örtüştüğünü ortaya koymaktadır (Richards, 2025).

Sonuç olarak, İngiltere'nin istihbarat faaliyetlerini Osmanlı topraklarına yayması, yalnızca askeri güvenliği sağlamakla ilgili değildir. Bu süreç, İngiltere'nin emperyal mantığını yeniden üretme çabası olarak açıklanabilir. Alman casusluk korkusu, istihbaratın hem iç tehdide karşı bir savunma aracı hem de dışarıda düzeni koruyucu bir güç olarak kullanılmasına gerekçe sunmuştur. EMSIB ve bağlı şubeler, modern istihbaratın yalnızca mekânsal genişleme değil, aynı zamanda söylemsel üretim üzerinden de işleyen çok katmanlı bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

5. KURUMSAL HAFIZADA KORKUNUN SÜREKLİLİĞİ

Alman casusluk korkusu, İngiliz istihbaratının kurucu reflekslerinden biri olmakla kalmamış; zamanla bu kurumların zihinsel kodlarına, eğitim müfredatlarına, tehdit analiz sistemlerine ve hatta günlük operasyonel karar süreçlerine sızarak kalıcı bir yapı kazanmıştır. Kurumlar, tehditlerin güncelliğinin yanı sıra geçmişin iz bırakan örüntülerine göre de davranır. Bu çerçevede Alman casusu imgesi, İngiltere için dönemsel bir tehlikeden çok, istihbarat mantığının gelişiminde model alınan kalıcı bir düşman profiline dönüşmüştür (Andrew, 2018). Bu düşman figürü, zaman içerisinde ideolojik formunu yitirip metodolojik bir yapıya evrilmiş; istihbaratın kurumsal hafızasında yeniden üretilebilen bir prototip olarak yaşamaya devam etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, İngiltere resmî olarak Almanya'yla barış yapmış olsa da, MI5 ve MI6 bünyesinde bu ülkeye dair tehdit algısı tamamen ortadan kalkmamıştır. Bunu destekler nitelikte bir açıklama ile Keith Jeffery 1920'li yıllarda İngiltere'ye gelen Alman mühendislerin, akademisyenlerin ve öğrencilerin, özellikle teknik ve bilimsel alanlarda faaliyet gösterenlerin sistematik biçimde izlenmiş ve dosyalanmış olduğunu vurgulamaktadır (Jeffery, 2010). Bu uygulama, açık düşmandan potansiyel tehdide geçiş şeklinde tanımlanabilecek yeni bir güvenlik paradigmasının oluştuğunu gösterir.

MI5 eğitim belgelerinde, casus tanımının çoğu zaman 1910'lu yılların Alman casusları üzerinden örneklendirilmesi; genç istihbarat subaylarının geçmiş operasyonlar üzerinden eğitim alması, bir tür hafıza üzerinden öğrenme modeline işaret eder (Wark, 1985). Bernard Porter'a göre İngiliz istihbaratının temel özelliklerinden biri, geçmişe sürekli bir referansla hareket etmesidir; çünkü geçmişteki düşman imgesi, gelecekteki benzer tehditlerin anlaşılmasında bir şablon işlevi görür (Porter, 1987). Alman casusluk geleneği, açıkça tehdit olarak tanımlanmasa da gizli düşman kategorisinin başlıca örneği hâline gelmiştir. Richard Aldrich'in ifadesiyle bu, tarihsel bir referansın ötesinde kurumsal bir sezgiye dönüşmüştür (Aldrich, 2001).

1930'ların sonlarında Nazizm'in yükselmesiyle birlikte İngiltere, adeta daha önce yaşadığı güvenlik krizinin yeni bir versiyonuyla karşı karşıya kalmış; MI5 ve MI6 yeniden Alman tehdidine göre yapılandırılmıştır. Grant, Abwehr'in* Avrupa genelindeki istihbarat yayılımı, özellikle Hollanda, Fransa

* Abwehr: 1921-1944; Almanya'nın I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve II. Dünya Savaşı boyunca faaliyet gösteren resmî askeri istihbarat teşkilâtının adıdır.

ve İskandinav ülkeleri üzerinden İngiltere'ye ulaşabilecek sızmalar, MI6'ın özel birimlerince izlendiğini sunmaktadır (Grant, 2010). Bu dönemde İngiltere içindeki Alman göçmenlerin tamamı tek tek fişlenmiş; sivil toplum örgütleri, bilimsel enstitüler ve kültürel kurumlar da dâhil olmak üzere geniş çaplı izleme mekanizmaları kurulmuştur. *Operation Double Cross** gibi operasyonlar, yalnızca karşı-casusluk başarısı değil, aynı zamanda kurumsal korkunun tekrar aktif hâle geldiğinin göstergesidir. Özellikle double agent** kavramının istihbarat dilinde kalıcı yer edinmesi, Alman casuslarının manipüle edilebilir ama asla güvenilir olmadıkları yönündeki kurumsal inancın sonucudur. Christopher Andrew'in Gizli Dünya eserinde vurguladığı gibi, istihbarat tarihinin kırılma anları çoğu zaman geçmişin korkularıyla yeniden şekillenmektedir (Andrew, 2018).

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte İngiltere'nin öncelikli tehdit algısı Sovyetler Birliği'ne kaymış olsa da, Almanya ile ilgili hafıza silinmemiş; sadece yeni biçimi ile yaşamaya devam etmiştir. Özellikle Doğu Almanya'da faaliyet gösteren Stasi, MI5 tarafından Abwehr'in doğrudan ardılı gibi algılanmış; Stasi casuslarının psikolojik profilinde, dilsel yetkinliklerinde ve sızma yöntemlerinde Alman sistematigi görülmeye devam edilmiştir. İngiliz karşı-istihbaratı, bu dönemde kullandığı analiz modellerinde çoğu zaman geçmiş Alman casuslarının izlerini takip etmiş; casusun öznel davranışları, sosyal kamuflaj becerisi ve kültürel kod bilgisi gibi kriterler hâlen eski Alman örnekleriyle karşılaştırılmıştır. Aldrich, GCHQ'nun şifre çözümü merkezinde geliştirilen bazı analiz araçları da Nazi Enigma sistemine karşı geliştirilen sistemlerin evrimleştirilmiş hâli olduğunu savunmaktadır (Aldrich, 2010). Hatta bu hafıza, teknik düzlemin ötesinde kurum kültüründe de yaşamaya devam etmiştir. Wark'ın değerlendirmelerine göre istihbarat kurumları düşman figürlerini zaman içinde değiştirse de, korku duygusu sabit kalır; zira kurumsal refleksi canlı tutan asıl unsur bu duygudur (Wark, 1985).

EMSIB ile ilgili yüksek lisans tezinde ortaya koyulduğu gibi, İngiliz istihbarat yapıları coğrafi olduğu kadar zihinsel düzeyde de merkezden çevreye doğru işleyen bir korku transferi modeliyle çalışır (Karataş, 2024). Doğu Akdeniz'de inşa edilen EMSIB benzeri yapılar, bilgiyi toplamanın yanı sıra korkuyu yeniden üreten mekanizmalar olarak işlev görmüştür. Bu kurumlar, Osmanlı hinterlandındaki faaliyetlerinde dahi Alman tehdidini tanıdıkları en ideal düşman tipi olarak işlemişlerdir. Günümüzde Almanya doğrudan bir tehdit olarak görülme de, İngiltere'nin karşı-casusluk literatüründe hâlen Alman usulü casusluk modeli referans olarak kullanılmaktadır. Eğitim belgelerinde, geçmişteki Alman operasyonlarının analitik haritaları gösterilmeye devam etmekte; özellikle sivil görünümlü istihbarat operasyonları analiz edilirken 1910-1945 arası Alman vakaları örnek olarak sunulmaktadır.

* Resmî adıyla Double Cross System (XX System), İkinci Dünya Savaşı sırasında Britanya'nın yürüttüğü son derece başarılı bir karşı istihbarat operasyonudur. İngiltere'ye sızan Nazi casuslarını yakalayıp onları çifte ajan olarak kullanarak Alman istihbaratını (Abwehr) yanıltıp bilgi gizleme faaliyetleri icra etmiştir.

** Çifte/Dubl Ajan: Bir istihbarat örgütü adına çalışıyor gibi görünüp aslında düşman ya da rakip istihbarat servisine bilgi sızdıran kişidir.

a. İngiltere ve Almanya'da Casusluk Kültürü: İki Zihniyetin Karşılaştırmalı Okuması

İngiltere ve Almanya'nın istihbarat tarihleri, kurumsal yapılar ve operasyonel uygulamaların yanı sıra bu yapıların şekillendiği toplumsal, ideolojik ve kültürel zeminler bakımından da ciddi farklılıklar gösterir. Casusluk, her iki ülke için de bir güvenlik meselesidir; ancak bu güvenlik anlayışının dayandığı düşünsel kodlar, toplumla kurduğu bağ ve tehdit algısı, birbirinden oldukça farklı iki istihbarat zihniyetini şekillendirmiştir. İngiltere'de casusluk, halkın katılımına dayalı bir kamuoyu güvenliği anlayışı çerçevesinde gelişirken; Almanya'da daha çok merkezîleşmiş, bürokratik, teknokratik ve halka kapalı bir devlet faaliyeti olarak inşa edilmiştir. Bu farklılıklar, geçmişin yansımalarının ötesinde bugünkü istihbarat aygıtlarının kimliklerinin temel yapıtaşlarını oluşturmaktadır (Andrew, 2018).

İngiltere'de istihbarat kurumlarının evrimi, halkla kurduğu etkileşim üzerinden şekillenmiştir. MI5 gibi iç güvenlik odaklı kurumlar, yalnızca düşmanı tespit etmekle kalmaz; aynı zamanda halkın şüphe duygusunu yönlendiren, bu şüpheyi bilgiye dönüştüren ve kamuoyu desteğini operasyonel kapasiteye entegre eden bir yapı olarak konumlanır. Alman casusluk korkusunun medya aracılığıyla yaygınlaştırılması, romanlar ve karikatürler üzerinden casus figürünün toplumun içinden biri olarak kodlanması, halkı izleyici kimliğinden çıkarıp istihbarat sürecinin aktif bir unsuru hâline getirmiştir. Bu yaklaşım, İngiltere'nin istihbarat tarihinde kamuoyunun hem bilgi kaynağı hem de meşruiyet sağlayıcı aktör olarak kullanılmasına imkân tanımıştır.

Casusluk bu bağlamda operasyonel bir eylemin ötesinde, ideolojik bir süreçtir. Christopher Andrew'ın da belirttiği üzere, İngiliz istihbaratı bilgi üretmenin yanı sıra düşman anlatısı da üretir (Andrew, 2009). Bu anlatılar sayesinde devlet, halkı ideolojik düzlemde mobilize eder ve güvenlik politikalarını psikolojik bir zemin üzerinden kurumsallaştırır. Devlet, casusu teşhis ederken aynı zamanda halkın hafızasına düşmanı da kodlar. Bu durum, istihbaratın kamuoyuyla olan simbiyotik ilişkisini güçlendirir ve paranoyayı kurumsal refleks hâline getirir.

Almanya'da ise casusluk faaliyeti tarihsel olarak daha çok askerî disiplin, stratejik planlama ve merkezî bürokrasiyle iç içe yürütülmüştür. Özellikle Prusya geleneğinin etkisiyle şekillenen istihbarat kurumları (örneğin Abteilung IIIb), kamuoyuna açık bir güvenlik stratejisi yerine, elit düzeyde yürütülen teknik faaliyetler olarak örgütlenmiştir (Jeffery, 2010). Abwehr ve daha sonra Stasi gibi yapılar, geniş halk katılımına dayalı bir modelden çok, halktan gizlenmiş bir istihbarat dünyasını temsil eder. Almanya'da düşman figürü, medyadan ziyade resmî belgelerde, şifreli raporlarda ve stratejik analizlerde kurgulanmıştır. Bu nedenle Alman istihbarat yapısında paranoya, kamuoyuna yayılan bir duygu yerine üst düzey karar vericiler arasında dolaşan teknokratik bir risk hesaplamasıdır. Porter'ın analizine göre Almanya, halkı güvenliğin bir parçası olarak değil, doğrudan güvenliğin nesnesi olarak konumlandırır (Porter, 1987). İngiltere'nin ihbar kültürüne dayalı yapısına karşın Almanya, halkı izleme nesnesi olarak sistemin dışında tutar. Bu fark, yönetim biçiminden çok devlet-toplum ilişkisine dair temel anlayışı yansıtır.

İngiltere'nin casusluk kültüründe düşman, halkın zihnine görsel, edebi ve duygusal biçimde yerleştirilmiştir. William Le Queux gibi yazarlar ve Daily Mail gibi gazeteler, Alman casusunu adeta sokaklara salmış; casus figürü, postanede sıra bekleyen, köpeğini gezdiren, çantasından not defteri düşüren sıradan bir yabancıya dönüşmüştür. Bu figür, toplumla iç içe geçmiş bir düşman algısı yaratmış ve bizden gibi görünen öteki fikrini güçlendirmiştir.

Almanya'da ise düşman, daha soyut ve stratejik bir tehdittir. Askerî kapasitesiyle ölçülür, teknik üstünlüğüyle değerlendirilir. Bu soyutlama, halkın düşmana karşı aktif pozisyon almasını zorlaştırmış; düşman, yalnızca devletin uzman kadrolarının bildiği bir aktör hâline gelmiştir. İngiltere'de herkes bir casus olabilir algısı yayginken; Almanya'da sadece devlet düşmanı tanır anlayışı hâkimdir (Wark, 1985).

İngiltere'de MI5 ve MI6 gibi kurumlar, tarihsel deneyimlerden doğan travmaları ve korkuları kurumsal birer refleks hâline getirmiştir. Alman casusluk korkusu ise geçmişte yaşanan bir kriz olmanın ötesinde, istihbarat dilinin, tehdit analizinin ve casus prototiplerinin şekillendiği temel referans olmuştur (Aldrich, 2001). Bu nedenle İngiliz istihbarat kurumları, düşman değişse bile korkunun karakterini taşımaya devam eder. Hafıza, burada yalnızca geçmiş deneyim olarak kalmamış, geleceğin refleksi olmuştur.

Almanya'da ise Weimar, Nazi, Stasi ve birleşme sonrası istihbarat kurumları sürekli dönüşüme uğramış; bu kırılmalar, kurumsal hafızanın sürekliliğini kesintiye uğratmıştır. Her rejim, önceki yapıları tasfiye etmiş; bu süreçte istihbarat, kurumsal korkulardan çok dönemsel politikaların çizdiği rotaya göre şekillenmiştir. Bu durum, Alman istihbaratının rejim bağıllığını artırmış; ancak tarihsel birikimi kurum kültürüne yerleştirememesine yol açmıştır.

İngiltere ve Almanya'nın istihbarat pratikleri, yöntemsel tercihlerden zihinsel yaklaşımlara kadar çok boyutlu bir farklılaşma sergilemektedir. İngiltere, istihbaratı toplumsal korkular ve kamuoyu üzerinden meşrulaştırırken; Almanya bunu profesyonel kapalı sistemler ve merkezî emir-komuta zinciri üzerinden yürütür. İngiltere için istihbarat bir sosyal refleksken, Almanya için bir stratejik disiplindir. İngiltere'de halk, güvenliğin bir parçası olarak görülürken; Almanya'da halk, güvenlik planlamasının dışında, edilgen bir konumdadır.

Bu farklılıklar tarihî detaylar olmanın ötesinde, her iki ülkenin istihbarat kurumlarının bugünkü işleyiş mantığını da belirleyen temel farklardır. Çünkü istihbarat, bilginin ötesinde korkuyu, aidiyeti ve devlet-toplum ilişkisini yansıtan bir aynadır. İngiliz istihbaratının kurumsal hafızasında Alman casusluk korkusu zamanla isim ve biçim değiştirmiş, fakat köklerini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Tehdidin fiziksel varlığı geçici olabilir; ancak onun zihinsel izleri kalıcıdır. Bu durum, istihbaratın güvenlik politikalarının yanı sıra kültürel yapısı, kurum içi gelenekleri ve psikolojik savunma mekanizmaları açısından da uzun soluklu etkiler bıraktığını göstermektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışma, İngiliz istihbaratının erken yirminci yüzyıldaki kurumsallaşma sürecinde Alman casusluk korkusunun nasıl belirleyici bir faktör hâline geldiğini tarihsel, sosyolojik, kültürel ve operasyonel boyutlarıyla ortaya koymayı amaçlamıştır. Ele alınan kaynaklar ve analiz edilen temalar doğrultusunda ulaşılan temel çıkarım, İngiliz istihbarat kurumlarının dışsal tehditlere yanıt vermenin ötesinde, toplumun derinlerinde şekillenen kolektif korkular, medya güdümlü paranoyalar ve ideolojik ihtiyaçlar temelinde biçimlendiğidir. Casusluk, bu bağlamda bir güvenlik refleksinin ötesine geçerek modern devletin kendisini yeniden tanımladığı ve meşrulaştırdığı anlatıların merkezine yerleşmiştir.

İngiltere’de casusluk korkusu, toplumsal düzeyde yayılarak bir kamuoyu seferberliğine dönüşmüştür; medya, edebiyat ve karikatürler aracılığıyla görünmeyen düşman figürü halkın gündelik yaşamına nüfuz etmiştir. Casus yalnızca istihbarat görevlilerinin meselesi olmaktan çıkarak, halkın gözünde bir tehdit nesnesine dönüşmüştür. Bu dönüşüm, istihbaratın kurumsal doğasını da etkilemiş; MI5 gibi kurumlar yalnızca bilgi toplamakla kalmayıp, halkı bu sürece dâhil eden ideolojik aygıtlar hâline gelmiştir. Devlet, güvensizliğin ve şüphenin ürettiği bu enerjiyi güvenlik stratejilerine dönüştürmüştür; böylece halkın tedirginliği, istihbarat kurumlarının enformasyon ve meşruiyet kaynağına dönüşmüştür.

Makale boyunca işlenen spymania olgusu, yalnızca dönemsel bir histeriden ibaret değildir. Bu kavram, İngiliz devlet aklında sistematik biçimde yeniden üretilmiş; istihbarat kurumlarının hem eğitim belgelerinde hem de tehdit analizlerinde içselleştirilmiş bir model olarak kalıcılığını sürdürmüştür. MI5 ve MI6 gibi kurumların erken dönem uygulamaları, Alman korkusunun hem bir ajitasyon aracı hem de bir güvenlik doktrini olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Bu korku, savaşın sona ermesiyle ortadan kalkmamış; İkinci Dünya Savaşı’nda yeniden şekillenmiş, Soğuk Savaş’ta ise biçim değiştirerek varlığını sürdürmüştür. Düşman figürü değişse bile, tehdit algısının zihinsel formatı aynı kalmıştır. Casus, artık bir kişi değil; bir arketip, bir zihinsel kalıp, bir refleks hâline gelmiştir.

İngiliz istihbaratının imparatorluk coğrafyasına yayılması, bu korkunun sınırları aşan etkisini açıkça göstermektedir. Makalede incelenen EMSIB örneğinde olduğu gibi, casusluk yalnızca iç güvenliğe indirgenmemiş; imparatorluk çıkarlarını koruma stratejisinin temel bir parçası hâline gelmiştir. Osmanlı topraklarında yürütülen istihbarat faaliyetleri, bilgi toplamanın ötesinde yerel toplumları yönlendirmeyi, kimlikleri çözümlemeyi ve kültürel karşı-istihbarat üretmeyi hedeflemiştir. Bu yapı, İngiliz istihbaratının modern anlamda uluslararasılaştırıldığı bir dönüm noktası olmuş; Alman korkusu bu genişleme için hem gerekçe hem de stratejik motivasyon olarak işlev görmüştür.

Yine bu çalışma, istihbarat kurumlarının teknik kapasitenin yanı sıra kültürel temsiller, edebî figürler ve kamuoyundaki imgelerle de inşa edildiğini göstermiştir. Casus figürü, gazete başlıklarından tiyatro sahnelerine, karikatürlerden eğitim kitapçıklarına kadar farklı mecralarda üretilmiş ve halkın zihninde bir korku nesnesi olarak kodlanmıştır. Bu durum, güvenliğin fiziki tedbirlerle birlikte anlatılar ve temsiller aracılığıyla da üretildiğini ortaya koymaktadır.

Karşılaştırmalı bölümde ise İngiltere ile Almanya arasındaki istihbarat zihniyeti farkları ele alınmış; İngiltere'nin toplumsal temelli, halkı sürece dâhil eden seferberlikçi yapısı ile Almanya'nın daha merkezi, teknokratik ve bürokratik gizlilik esaslı modeli karşılaştırılmıştır. İngiltere'de halkın casusluk sürecine dâhil edilmesi, casusun sosyal hayatın bir parçası hâline getirilmesi ve paranoyanın kitleselleşmesi; Almanya'da ise istihbaratın profesyonel elitlerce yürütülmesi ve halktan izole edilmesi temel fark olarak belirlenmiştir. Bu fark, istihbarat kurumlarının operasyonel işlevlerinin yanı sıra kültürel kimlikler de taşıdığını ve bu kimliklerin toplumsal formasyonla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, istihbaratın tarihini yalnızca kurumsal belgeler ve operasyon raporlarıyla sınırlı okumak yerine; halkın korkuları, devletin ideolojik stratejileri ve kültürel anlatılar üzerinden yeniden tartışmayı önermektedir. Alman casusluk korkusu bağlamında yapılan analiz, istihbarat kurumlarının bilgi toplamanın ötesinde korku üreten, kimlik inşa eden ve toplumu yönlendiren kültürel yapılar olduğunu göstermektedir. Casusluk, bu bağlamda modern devletin hem gölgesi hem de aynasıdır.

KAYNAKÇA

- Aldrich, R. J. *The Hidden Hand: Britain, America, and Cold War Secret Intelligence*. London: John Murray, 2001.
- . *GCHQ: The Uncensored Story of Britain's Most Secret Intelligence Agency*. London: HarperPress, 2010.
- Althusser, L. "İdeoloji ve ideolojik aygıtlar." In *Lenin ve Felsefe ve Diğer Yazılar*, edited by Louis Althusser, 127–186. New York: Monthly Review Press, 1971.
- Andrew, C. *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*. London: Penguin, 2009.
- . *The Secret World: A History of Intelligence*. New Haven, CT: Yale University Press, 2018.
- Buchan, J. *Yeşil Kaftan*. Translated by Nurettin Elhüseyni. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Daily Mail, March 18 – July 22, 1906.
- Darwin, J. *The Empire Project: The Rise and Fall of the British World-System, 1830–1970*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Debruyne, E. "Espionage." In *1914–1918 Online: International Encyclopedia of the First World War*, 2014. Erişim adresi: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/espionage>.
- Ferguson, N. *Hazin Savaş: 1914–1918*. Translated by M. Fatih Çalışır. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- French, D. *British Strategy and War Aims, 1914–1916*. London: Allen & Unwin, 1986.
- Grant, R. G. *MI5 & MI6: Britain's Security and Secret Intelligence Services*. London: Batsford, 2010.
- Hiley, N. "The Failure of British Counter-Espionage against Germany, 1907–1914." *The Historical Journal* 28, no. 4 (1985): 837–859.
- . "Decoding German Spies: British Spy Fiction and the Fear of Invasion, 1900–1914." *Intelligence and National Security* 12, no. 1 (1997): 1–26.

- Jeffery, K. *MI6: The History of the Secret Intelligence Service, 1909–1949*. London: Bloomsbury, 2010.
- Karataş, M. E. “Birleşik Krallık’ın Yirminci Yüzyıl Erken Dönem Denizaşırı İstihbarat Kurumsallaşması: Doğu Akdeniz Özel İstihbarat Bürosu.” Yüksek lisans tezi, Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, 2024.
- Le Queux, W. *The Invasion of 1910*. London: Eveleigh Nash, 1906.
- Moran, C. *Classified: Secrecy and the State in Modern Britain*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Owen, N. “The Foreign Office and British Intelligence before the First World War.” *The Historical Journal* 28, no. 1 (1985): 99–124.
- Porter, B. *The Origins of the Vigilant State: The London Metropolitan Police Special Branch before the First World War*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1987.
- . *Plots and Paranoia: A History of Political Espionage in Britain, 1790–1988*. London: Unwin Hyman, 1989.
- Richards, H. “The Nationalisation of War, the Rise of Psychology, and the Creation of ‘Spy Fever’ in the British Press.” *War & Society* 44, no. 2 (2025): 347–364. <https://doi.org/10.1080/07292473.2025.2463758>.
- Richards, J. “In from the Cold: Espionage Fiction as an Educational Tool.” *Perspectives on History*, American Historical Association, November 2014. Erişim adresi: <https://www.historians.org/perspectives-article/in-from-the-cold-espionage-fiction-as-an-educational-tool-november-2014>.
- Şimşeker, S. A. *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı İstihbaratı: İkinci Şube Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap, 2022.
- Wark, W. K. *The Ultimate Enemy: British Intelligence and Nazi Germany, 1933–1939*. Oxford: Oxford University Press, 1985.